

Kultura bardowska wobec legendy życia Edwarda Stachury i Marcina Świetlickiego

Rozprawa ta omawia artystyczną działalność dwóch polskich poetów współczesnych, Edwarda Stachury („Steda”) i Marcina Świetlickiego. Uznawani są za wybitnych twórców swojej epoki: pierwszy czasów PRL-u, drugi – czasów po 1989 roku. Obaj są też bardami. Przy czym pojęcie to wymaga próby definicyjnego doprecyzowania, czemu został poświęcony pierwszy rozdział dysertacji poruszający semantykę tego terminu dziś i na przestrzeni wieków.

Wydaje się bowiem, że bard to człowiek, który sam pisze tekst i muzykę do niego, a potem sam pieśń wykonuje. Jednak współczesne definicje *barda* nie wyjaśniają jednoznacznie tego pojęcia. Podobnie twórczość bardów bywa różnie określana: *poezja śpiewana*, *piosenka autorska*, *piosenka poetycka*, *piosenka literacka* czy też *piosenka z tekstem*. Etymologicznie znaczenie terminu *bard* wiąże się ze słowem *bardon*, które oznacza lutnię bądź lirę, pieśniarze zaś grający na tym instrumencie byli nazywani bardami. Niemal cała ta definicja może się odnosić już do starożytnej Grecji i jej śpiewaków melorecytujących *Iliadę* czy *Odyseję* czy do wielu wędrownych pieśniarzy średniowiecznej Europy.

Dziś pojęcie barda się rozszerzyło. Współczesny bard to wciąż poeta i pieśniarz zarazem. W najogólniejszym rozumieniu bard to po prostu śpiewający poeta. Przy czym w jego przypadku kategoria osobowości jest bardzo ważna, gdyż twórca bierze tu odpowiedzialność za całość swojej wypowiedzi, czyli za tekst, muzykę i wykonanie. Wiodące znaczenie ma przekaz słowny, a nie warstwa muzyczna. Muzyka to często tylko skromny akompaniament i niewyszukane aranżacje. Bard określa się także przeciw sferze oficjalności, przeciw instytucji, jest zwolennikiem alternatywy (politycznej, artystycznej czy obyczajowej), co staje się podstawą porozumienia ze słuchaczem. Forma bezpośredniego kontaktu jest sprawą fundamentalną. Bard jest rzecznikiem wolności, w szczególności wolności swego narodu oraz swobody twórczej. Jest on w swej działalności outsiderem finansowym. Do popularności współczesnych bardów przyczynił się w dużej mierze rozwój techniki. Bard traktuje swoją twórczość jako sposób życia. Ostateczna wersja utworu zazwyczaj długo pozostaje otwarta. Ważnym wątkiem definicji barda jest legenda – biała czy czarna – powstająca wokół barda, którego życie bywa rzeczywiście legendotwórcze i prowokujące plotkę. Poza tym we wszystkich piosenkach bardowskich wartością jest często żywiołowa radość.

Te poszczególne punkty definicji barda w odniesieniu do Edwarda Stachury, a następnie Marcina Świetlickiego przedstawiają kolejne rozdziały dysertacji, starając się odpowiedzieć, w

jaki sposób i w jakim stopniu są oni bardami: oryginalnymi i charyzmatycznymi, owianymi pewną legendą twórcami i wykonawcami swych poetyckich utworów, ludźmi w drodze, outsiderami walczącymi w obronie wolności i innych ważnych dla człowieka wartości, traktującymi swoje śpiewanie jako sposób życia i ważną formę osobistego kontaktu z ludźmi.

Żadna z definicji barda nie zakłada tego, iż działa on wspólnie z innymi muzykami, tak jak ma to miejsce na przykład w przypadku Marcina Świetlickiego i jego grupy „Świetliki”. Świetlicki nie występuje nigdy jako solista, nigdy też nie akompaniuje sobie sam żadnym instrumentem. Mało tego, nie jest też *sensu stricto* śpiewakiem, lecz melorecytorem swojej poezji: najważniejszym instrumentem muzycznym barda jest nie gitara (czy inny instrument), ale jego głos. Jednymi z najważniejszych cech definicji bycia bardem jest pisanie własnych tekstów (i to żywym językiem poetyckim) oraz samodzielne ich wykonywanie w jakby prywatnej rozmowie poety z odbiorcą. Pomimo tego, iż Stachura i Świetlicki niekiedy wymykają się definicji barda, można jednak ich życie i twórczość widzieć w perspektywie tradycji bardów. W dysertacji zostały zestawione pokrótce biografie obu artystów, aby pokazać tło epoki każdego z nich i kluczowe punkty ich życiorysów. Następnie została omówiona twórczość tych poetów-pieśniarzy (problematyka, warstwa znaczeniowa tekstów piosenek, ich język), a w dalszej kolejności sposób występowania, nagrywania utworów.

Istotną część dysertacji zajmuje omówienie charyzmatycznego stylu życia tych dwóch artystów i legenda, która wokół nich narosła. Został przedstawiony wizerunek personalny obu artystów, także świat przedmiotów ich otoczenia, garderoby, osobliwości, ich charakterystycznych atrybutów, by uchwycić ich charyzmę nie tylko poprzez teksty piosenek, ale poprzez jakby osobisty kontakt człowieka-barda z człowiekiem-słuchaczem.

Dysertacja próbuje wykazać zarówno w warstwie tekstowej piosenek Stachury i Świetlickiego, jak i w aspektach kulturowych oraz w samym życiu twórców, ich stylu przebywania wśród ludzi, że obaj twórcy są ważnymi twórcami kultury bardowskiej. W ostatnim rozdziale porównano obu twórców i zostały zebrane wnioski, także z badania ankietowego.

Bardowie byli i są istotnym głosem w społeczeństwach, głosem osobiście zaangażowanym w przekaz najistotniejszych dla człowieczeństwa wartości. Świadczy o tym również życie i twórczość Edwarda Stachury i Marcina Świetlickiego.